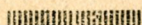

Він на мить спивався. Мотнув головою.
 Бачить: той так само. Аж горить до бою!
 Лють та сказ напали на бика страшного.
 Він рериув і кинувсь стрімголов на того.
 Бахнуло в стодолі, аж вітри війнуди,
 Каркнули ворони, горобці чкурнули,
 Гавкіт стособачий надокола знявся
 І бугай... по шию в зеркало загнався.
 Блиснуло блискуче, бризнуло червоне,
 Каркнули ще дужче злякані ворони,
 Рев несамопитий, гуркіт, дренькіт, лопіт,
 А над тим полова, січка, мерва, копіт!

Що вже там творилось, годі описати.
 І коли надбігли господарі з хати,
 Дикий рев почувши, був бугай готовий
 Під розбитим люстром, в калабані крові.

І Микита Свита і ціла родина
 Кляли пана й паню що день, що година.
 Кляли й проклинали та кленуть ще й досі,
 Що не взяли люстра, як тікали босі.

К. К-дмир.

о. Тадей Жевуський.

Начерк відродження католицької думки у світовій літературі*).

(Продовження).

Оповідію життя Карла Пегві (Péguy) на підставі книжки його приятелів Івана і П'єроніма Таро (Tharaud) під заголовком „Наш дорогий Пегві“. Признаюсь, що сам дуже мало читав із його творів, хоч його ім'я безнастанно звеніло в моїх ушах. Браття Таро вернуть ще у цім начерку, якщо буду міг довести його до кінця.

Як сказано, Пегві був дитиною дрібних міщан міста Орлеану. Завдяки здібностям, великій працьовитості і французької системи державних стипендій переходив він всі щаблі офіційного навчання від народніх шкіл аж до найвищої освітньої установи Ecole Normal Supérieure у Парижі, то є, як хтось ту високу школу назвав, аж до лячного Семінара французької республіки. Кілька слів треба нам присвятити тій дивній інституції. Дивна її вулиця, де вона знаходиться. Вулиця спокійна і невеличка, а повна контрастів. З одного боку зачинаються вже великі зовнішні бульвари паризького лівобережжя, то значить близька присутність паризького простолюддя. З другої сторони підноситься

*) Гл. чч. 2, 3, 4—5 1931 і 4. 1932.

величезна баня французького Пантеону, збудована на самім вершку гори св. Геновефи, себто самого серця всіх паризьких старинних і новітніх шкіл. Є тут повна наверстовання багатолітня традиція шкіл, книжок, думання і диспут, щонайменше від тисячки літ. Ціле те шкільне життя у Франції і разом західньої Європи хоронилося під крилами Церкви, як довго стояв старий костел св. Геновефи. Але в половині XVIII. віку Людовик XV., послідній король, що мав по королівськи ще вмерти перед революцією, задумав виставити нову святиню святий опікунці своєї столиці, це Пантеон. Щось ніби грецького, ніби християнського. „Культурний“ будинок виставлений не як той атенський вітвар „незвісному Богові“, але радше „богові, щодо котрого є надія, що скоро собі піде“. Не Deo ignoto, але abeunti. Бог зрозумів цю інтенцію і ехаристичний Христос не довго мешкав під склепіннями величезного храму. Пантеон, це одна з перших „світських святинь“ революцій. В століттю, коли поширився культ Найсолодшого Серця Христового, французька революція завела культ серця Марата, однієї з найбільш відразливих постатей революційного здвигу. В Пантеоні спочили тлінні останки Вольтера й Русса. Не місце тут оповідати історії тієї будівлі. Вистарчить сказати, що вона вертала до церковного вжитку, то знову до служби поганських апотеоз. Нині святинею вона не є, хоч хрест світить на її вершку. Вона є радше збірним магазином всіх заблуджень, всіх нестійних мрій всіх християнських почувань цілого комплексу анархії модерної Франції.

Нам треба було сказати слівце про Пантеон. Життя Пегві буде довго товчися під його тінню. Але що важніше, він сам є Пантеоном, де раз-по-раз виходять на верх, на екран душі, на порушення губи, на перо письменника то льохи з Вольтера і Русса, то вітвар революції, то фрески життя Іванни Дарк, то старинні християнські традиції, то знову Бергзон, то почитання незвісного Бога то вкінці яркий крик: „Боже верни“!

Якраз Іванна Дарк буде для нового Данта, який приблизився до небесних склонів (я не говорю про долю його душі у Бога, а тільки про свідоцтво його літературного і людського життя), але затримався на порозі земського раю новою небесною Беатріче, провідничкою ідеї, знаком покликання. Ще вернемо до цієї точки. Але слід сказати відразу, що так як Лев Блюа так і Карло Пегві були приклонниками земського раю. Існує якась легенда, а може я сам цю легенду творю: легенда, яка каже, що деякі звірята втікли з земського раю і схоронилися в недоступні мряки гір едійських, щоби забрати зі собою ненарушений в очах вид пропавшого Едену. В кожнім разі, як традиція про упадок людства знаходиться усюди, так само в кожній душі знайдуться найтайніші криниці думок, туга за повною людською щасливістю, але щасливістю полученною з Богом, щасливістю на землі, але з Богом на землі. Одначе є душі, є осібники, що з такою могутністю носять цю тугу в собі і довкруги неї усі свої думки і почування збирають, що в дійсності можна про

них сказати, що вони є окремими паломниками земського раю. Вони блудять по світі, як згадані звірята блудять по горах з видом ран в очах. Але в кожному чоловіці є Донкішот і Шансопанса. Цей послідній безнастанно питає свого пана, чи ми вже дійшли до ціли, чи ми вже будемо царями, іншими словами, чи ми вже в раю. І бідний Пегві часто вже видавав оклик: це місце святе, це земський рай. Основою щасливости була справедливість, для Блюа уживання правди. Блюа хотів правду їсти, пити і тішитися нею. Пегві біг по світі і кричав: ось вже даю вам справедливість, але інша; ця, що чоловіка оправдує, Божа ласка, ліпша як всі земські раї.

Але вертаймо до Ecole Normale Supérieure. На вулиці, де вона приміщена, знаходимо ще жіночий монастир Adoration réparatrice, де цілий день виставлені Найсвятіші Тайни, щоби в вічній покуті віддати Богові ту честь, якої так багато сучасних християн йому відмовляє. Знаходиться також і колишній інститут езуїтів, де якраз приготувлялася поматуральна молодь до спеціальних державних високих шкіл, саме до військових. Тепер є там східна католицька церква і резиденція маронітів з Ливану. Співана Служба Божа сиромароніського обряду належить до найцікавіших живих особливостей тієї частини Парижа. А далше йдуть змішані будинок по будинкові, то різні державні школи, то монастирі зі шкільним характером, то будівлі, з яких кожна має за собою довгезну традицію, звязану з науковим і духовим життям Франції. Не можливо тут описувати цілі прецікаві ділянки, де кожний камінь, а навіть де кожна площа викликує перед очима свідомого подорожника сотки літ може найбільше людських змагань до правди. Отже в тім середовищі Найвищу Нормальну Школу (себто Найвищий Учительський Семінар) заснував уряд французької революції саме в роках найбільшого террору, щоби виховати ортодоксійно антирелігійних вільнодумних провідників наукового життя краю. Колись недалеко того місця знаходився домініканський монастир — школа заснована в тринадцятому столітті, де прилюдно учили св. Альберт Великий і св. Тома з Аквіну, оба вже проголошені учителями вселенської церкви та багато інших філософів, богословів і мудрців. Цей монастир був довгий час майже головним осередком паризького університету, саме в часах, коли наприкінці фєвдальної епохи і в початках нової міської цивілізації другої половини середньовіччя, зачався модерний світ, коли церква і думаючи західне людство переживали страшенну інтелектуальну кризу.

З того монастиря вийшли учителі, що зуміли внести на перелом часів могутню синтезу христової науки та людської мудрости. Можна сказати, що цей монастир св. Якова був колишньою християнською школою учителів. Французька революція — що намагалася накинути світові не лише новий буржуазно-суспільний устрій, але також і нову віру у всемогутність людського розуму і в необмежену часом здібність людського так званого поступу (т. зн. вільного чи поневоленого пристосування

безсмертної людської душі і вічного людського роду до механічних, якраз звязаних з часом здобутків, чи ліпше перемін техніки) — забажала мати свій монастир св. Якова і замкнула до спільного життя щонайкращих своїх учених і щонайдібнішу свою молодь. Тому можна назвати цю школу Ляїчним Семінаром. Не є то будинок, де приходиться слухати викладів, але інтернат, величезна замкнена бурса, де через кілька літ жиється, думається, здобувається науку, робиться іспити, де бібліотеки і лябораторії, одним словом, де кандидат знаходить все, що йому треба, починаючи від ліжка і рефектара, а кінчаючи на вправах „цивільної побожності“, щоби тільки здобути той світогляд і той характер, якого революційна держава потребувала, щоби випустити у світ вже не жовнів і генералів, вже не агітаторів і комісарів, але шкільних, а головню високошкільних проповідників своєї правди.

Та школа тривала до наших часів. Цікавим було би начеркнути історію її взаємин з наступаючими по собі у Франції ріжними режімами: цісарським Наполеона і королівським привернених Бурбонів, королівсько-міщанським Орлеанів, суспільно-революційним другої республіки, народньо-диктаторським другого цісарства, аж врешті третьої республіки. У кожному разі Найвища Учительська Школа завсігди переховувала в своїм нутрі світову традицію революції. Питалися верхи. Соняшник опінії звертався до ріжних богів. Вже в признанню „духові велитні“ так чи інаше склонювали голову бодай перед моральною силою християнства, застерігаючись менш чи більш виразно супроти його правди, але Висока Нормальна Школа все горіла „святим огнем“. Вона мала у себе приміції всякої інтелектуальної духової новости, а навчилася критикувати всякий авторитет. З другої сторони мала вона свою віру, себто післанництво створювання нових умових підвалин технічно-суспільної розбудови пореволюційної цивілізації. Вона думала, що зладить синтезу поступового набуття, т. є. принципи свідомого і гордого зі своєї свободи підпорядкування людського духа мертвій природі. Аджеж то понад людські сили. Тому духові підземелля Франції ще непризнані буржуазійним ладом. Революційні течії і мрії, що в кельтійсько-латинських головах виступають наперед у формі доктрин і катехизмів, мали доступ до тієї молоді так строго виученої всього, чого тільки можна було виучитися в книжках, а так немічної супроти правди. Цікаве це, що по укінченню школи кожний мусів дістати від уряду якийсь степень у вищій навчанню. І тому сталося так, що змінна в своїй формі держава випускала в світ урядових провідників своєї супрематії, які незмінно в цю державу вже невірили. За це цікаво було б зясувати історію відносин іншої супрематії з цією молоддю, саме церкви, яка незмінно підкопувалася до неї, яко щось ще новітнішого як найновітніший революційний катехизм. Новітнішого бо вічного.

(Продовження буде).

